

Рагіна Т.І.

Запорізький національний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

У науковій публікації досліджуються теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні. Акцентовується увага на необхідності використання трьох груп методів наукового пошуку: філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження. Досліджуються здобутки науковців у сфері економіки, інвестиційної діяльності, адміністративного права, які будуть покладені в основу дослідження різних аспектів адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні.

Відзначається, що для правильного визначення напрямів та способів удосконалення адміністративно-правових засобів забезпечення позитивного інвестиційного клімату необхідно застосовувати закони діалектики: єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні, а також прийому «заперечення заперечення». Важливо враховувати принципи об'єктивності та історизму, які зумовлюють необхідність запозичення позитивного історичного досвіду адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності з урахуванням тих історичних обставин, які зумовили прийняття тих чи інших нормативно-правових актів.

Формулюється висновок проте те, що основні теоретичні здобутки у сфері досліджень інвестиційної діяльності та інвестиційного клімату напрацьовані в роботах учених-економістів, проте, враховуючи посилення ролі держави в регулюванні економічних процесів, значну увагу питанням правового забезпечення інвестиційної діяльності приділяють і вчені-адміністративісти. Останні хвили світової економічної кризи, процеси правової глобалізації зумовлюють необхідність спеціалізованих досліджень проблемних питань інвестиційної діяльності та адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату.

***Ключові слова:** теоретичні засади, методологія, методи дослідження, принципи, інвестиції, інвестиційна діяльність, публічно-правові відносини, адміністративно-правове регулювання, інвестиційний клімат.*

Вступ. Україна як соціальна правова держава зі значними земельними, трудовими ресурсами має великий економічний потенціал. Гарантією розвитку будь-якої економіки є стабільні та довгострокові інвестиції, які дають змогу розвивати інноваційні напрями в промисловості та сільському господарстві, зміцнювати науково-технічний потенціал та створювати нові робочі місця. В умовах глобалізації для держави важливо виробляти та експортувати не тільки якісну сировину, але й створювати та розвивати високотехнологічне виробництво конкурентоздатної продукції з високим рівнем додаткової вартості, що дасть змогу країні виступати рівноправним партнером у відносинах на глобальних ринках. З огляду на складність технічних умов та регламентів, які висуваються до високотехнологічної продукції, необхідність великих фінансових ресурсів для запуску виробництва такої продукції

в національних масштабах, зростає роль держави як регулятора інвестиційних відносин. Держава має не тільки здійснювати адміністративно-правове регулювання інвестиційної діяльності, але й виступати активним учасником такої діяльності, шукати нові правові форми залучення інвестицій та сприяти покращенню інвестиційного клімату. Саме тому актуальним і важливим з теоретичної та практичної точок зору є визначення теоретико-методологічних засад дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні. Науковий аналіз останніх досліджень науковців у сфері економіки, державного управління та права дасть змогу створити теоретичний фундамент для наукового пошуку інноваційних засобів адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності та визначити оптимальні напрями удосконалення наявних форм та способів адміністративно-

правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату.

Теоретико-методологічні засади дослідження різних правових категорій в юридичній науці загалом та адміністративному праві зокрема розкриті в наукових публікаціях О. Ганьби та В. Мірошниченка «Особливості сучасної методології правових наукових досліджень» [1], М. Кельмана «Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку» [2], Н. Кушакова-Костицької «Методологічні проблеми сучасних правових досліджень: об'єктивна необхідність чи суб'єктивна формальність» [3], Г. Лук'янової «Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці» [4], В. Пашинського «Методологічний інструментарій дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення оборони держави» [5] та інших відомих науковців.

Становлення та розвиток адміністративно-правового регулювання різних видів господарської діяльності досліджували в своїх роботах відомі фахівці у сфері адміністративного права: О. Бандурка, В. Бевзенко, М. Віхляєв, Н. Губерська, С. Гусаров, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, В. Курило, Д. Лук'янець, Д. Лученко, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Миколенко, Н. Нижник, Д. Приймаченко, С. Стеценко, М. Тищенко, А. Школик та інші вчені-адміністративісти.

Серед останніх досліджень адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності слід відзначити роботи Ю. Світличної «Адміністративно-правові засади державного регулювання іноземного інвестування в Україні» [6], Г. Федорова «Адміністративно-правові засади іноземного інвестування в Україні» [7], С. Теленік «Адміністративно-правові основи скринінгу інвестицій в об'єкти критичної інфраструктури» [8], В. Князева «Адміністративно-правові засади формування та реалізації інвестиційних відносин в Україні» [9], М. Бліхар «Адміністративно-правові форми та методи регулювання інвестиційної діяльності» [10] та «Правова природа інвестиційної діяльності: адміністративно-правове дослідження» [11], Р. Бойчука «Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС» [12], О. Рибія «Міжнародно-правове регулювання інвестиційної діяльності: теорія та практика» [13], Ю. Гончарук «Міжнародно-правові джерела регулювання іноземних інвестицій» [14] та інших відомих науковців.

Теоретико-методологічною основою дослідження адміністративно-правового забезпечення

позитивного інвестиційного клімату є дослідження вчених-економістів, серед яких – дослідження К. Речки «Концепції інвестицій в історії економічної думки» [15], Л. Фурдичко «Інститути спільного інвестування: міжнародний досвід, специфіка та розвиток в Україні» [16] та інших фахівців [17–18].

Поняття інвестиційного клімату та фактори, які впливають на нього, досліджуються в роботах І. Мойсеєнко [19] та О. Петухової [20]. У контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на увагу заслуговує наукова праця О. Слободяна «Гармонізація законодавства у сфері спільного інвестування до законодавства Європейського Союзу» [21]. Проте питанням адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні в доктрині адміністративного права приділена недостатня увага, що актуалізує проведення цього дослідження.

Методологія цього дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні філософських (законів діалектики та метафізики), загальнонаукових (приймів логічного методу, системного та структурно-функціонального методів) та спеціально-юридичних методів дослідження, принципів об'єктивності та історизму.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є визначення теоретико-методологічних засад дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження. Будь-яке дослідження потребує визначення теоретичної та методологічної основ наукового пошуку. П. Рабінович під методологією юридичної науки розуміє систему підходів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання під час вивчення державно-правових явищ [22, с. 618]. На думку Д. Голосніченко, методологія дослідження в юридичній науці – «це не простий набір певних основоположних понять та категорій, не сукупність прийомів і методів. Це більш ємне поняття. Методологія є теоретичним обґрунтуванням доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення певного теоретико-юридичного дослідження, а також дібрана на науковій основі для зазначеної мети система прийомів і способів, тобто відповідних методів» [23, с. 10].

Сучасна методологія юридичної науки надає досліднику повний інструментарій методів та принципів дослідження правових явищ та процесів.

Починаючи визначення оптимальних інструментів наукового пошуку, по-перше, треба наголосити на необхідності комплексного використання трьох груп методів: філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження. Тільки їх комплексне поєднання дає змогу досягти поставленої мети, адже будь-яке правове явище чи процес є результатом взаємодії значної кількості політичних, економічних, соціальних чинників, об'єктивних та суб'єктивних факторів суспільного розвитку. Реальні економічні процеси досить легко описати, проте складно спрогнозувати їх подальший розвиток та передбачити фатальні (критичні) зміни через велику кількість невідомих.

Для правильного визначення напрямів та способів удосконалення адміністративно-правових засобів забезпечення позитивного інвестиційного клімату необхідно застосовувати закони діалектики: єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні, а також прийом «заперечення заперечення». Важливо враховувати принципи об'єктивності та історизму, які зумовлюють необхідність запозичення позитивного історичного досвіду адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності з урахуванням тих історичних обставин, які зумовили прийняття тих чи інших нормативно-правових актів.

Закон єдності і боротьби протилежностей проявляється, зокрема, у співвідношенні принципу мінімального втручання держави у сферу господарської (підприємницької) діяльності та принципу належного державного контролю (нагляду) у сфері господарської діяльності. Максимальна дерегуляція інвестиційної діяльності не має призводити до анархії та всюдозволеності у відповідній сфері суспільних відносин, адже під виглядом інвестицій може відбуватися банальна конвертація та відмивання (легалізація) грошей (фінансових активів), здобутих злочинним шляхом. Водночас державний контроль (нагляд) у сфері господарської діяльності не має перетворюватися на тотальний тиск на бізнес, який відлякує потенційних інвесторів і призводить до виводу капіталу в офшорні зони. Закон єдності та боротьби протилежностей вимагає від регулятора в особі публічної адміністрації дотримання принципу золотієї середини, коли помірна дерегуляція поєднується із раціональним публічним контролем інвестиційної діяльності.

Не менш важливим є застосування закону переходу кількісних змін у якісні. Метою залучення якомога більшої кількості інвестицій є

якісні зміни в економіці, створення та розвиток інноваційних засобів виробництва, поява нових робочих місць тощо. Адміністративно-правове регулювання інвестиційної діяльності не має бути самоціллю публічної адміністрації. Кожен регуляторний акт має проходити процедуру громадського обговорення та антикорупційну експертизу, а також обов'язково містити прогнозовані результати регуляторного впливу на наявні відносини у сфері інвестиційної діяльності. Кількість регуляторних актів у сфері адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності не є показником якості регуляторного впливу. Показником ефективності діяльності публічної адміністрації у вказаній сфері суспільних відносин є зростання реальних економічних показників, а також встановлений за допомогою соціологічних досліджень рівень довіри інвесторів до регуляторних органів та держави загалом.

У процесі дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату доцільно використовувати прийом «заперечення заперечення». Зокрема, дослідник може стверджувати, що певна форма інвестиційної діяльності не потребує правової регламентації та контролю з боку держави, проте в процесі наукового пошуку здійснюється поступове заперечення такого заперечення, встановлюються конкретні факти, приклади та докази необхідності втручання держави та правового регулювання відповідного різновиду інвестиційних відносин.

Універсальними для дослідження будь-якого правового явища чи процесу є загальнонаукові методи дослідження. Зокрема, в процесі дослідження різних аспектів адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату використовуються прийоми логічного методу: аналіз, синтез, дедукція та індукція. З метою виявлення всіх форм та способів інвестиційної діяльності необхідно застосовувати системний та структурно-функціональний методи, а також метод порівняння. Особливе значення для визначення пріоритетних напрямів удосконалення правових засобів забезпечення позитивного інвестиційного клімату мають статистичний та соціологічний методи. Економічна та правова статистика надає досліднику первинний емпіричний матеріал, який демонструє реальні показники економічного розвитку, містить конкретні цифри реалізованих інвестиційних проєктів, показує динаміку збільшення чи зменшення розміру інвестицій у різних секторах економіки. Соціологічні дослідження дають змогу виявити рівень довіри

інвесторів до публічної адміністрації певної держави, встановити оцінку корупційних ризиків, дослідити ставлення громадян до певних інвестиційних проєктів тощо. Індeksi економічного розвитку, глобалізації певної країни є визначальними для визначення рівня (індексу) її інвестиційної привабливості. Для будь-якої держави важливими є індекс рентабельності інвестицій та індекс капітальних інвестицій. Зокрема, капітальним інвестиціям (визначенню щоквартальних, щорічних показників за видами активів, за джерелами фінансування, за видами економічної діяльності тощо) присвячений окремий напрям діяльності Державної служби статистики України [24].

Індекс рентабельності (прибутковості) розраховується науковцями як відношення чистої поточної вартості грошового припливу до чистої поточної вартості грошового відтоку (включаючи початкові інвестиції).

Із спеціально-юридичних методів у процесі дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату застосовуються методи юридичної догматики та юридичного моделювання, а також методи порівняльного правознавства. Метод юридичної догматики передбачає використання правових аксіом, зокрема, таких як верховенство (примат) міжнародного права над національним, верховенство (вища юридична сила та пряма дія) норм Конституції над нормами законів та підзаконних актів, верховенство прав і свобод людини в ієрархії правових цінностей. Так, наприклад, реалізація будь-якого інвестиційного проєкту не може призводити до звуження обсягу прав і свобод людини або порушення міжнародних зобов'язань України; нормативно-правові акти у сфері правового регулювання інвестиційної діяльності перед прийняттям мають обов'язково проходити комплексну правову експертизу на відповідність актам вищої юридичної сили та узгодження з актами такої ж юридичної сили, а також антикорупційну та гуманітарну експертизи.

Метод юридичного моделювання використовується для створення проєктів законів та підзаконних нормативно-правових актів у сфері правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату, прогнозування їх регуляторного впливу на суспільні відносини.

Методи порівняльного правознавства дають змогу досліджувати позитивний досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання інвестиційної діяльності та запозичувати найкращий позитивний досвід для впровадження (імплемен-

тації) в національне законодавство та юридичну практику.

Теоретико-методологічна основа дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату ґрунтується на принципах об'єктивності та історизму. Принцип об'єктивності передбачає використання достовірного емпіричного матеріалу, результатів репрезентативних соціологічних досліджень та даних офіційної статистики. Принцип історизму передбачає врахування дослідником певних історичних умов прийняття нормативно-правових актів у сфері правового регулювання інвестиційної діяльності, факторів, які впливали на правосвідомість суб'єктів публічної адміністрації. Крім того, основою дослідження є відповідні принципи інвестиційної діяльності, до яких слід віднести насамперед загально-правові принципи: верховенства права, поваги до прав і свобод людини, рівності всіх перед законом, законності, публічності (гласності), правової визначеності тощо, а також спеціальні принципи, характерні для цивільного та господарського права, в рамках яких здійснюється інвестиційна діяльність, а саме принципи: свободи договору, свободи вибору форм та способів здійснення інвестиційної діяльності, неприпустимості позбавлення права власності (крім випадків, чітко передбачених Конституцією та законами України), судового захисту порушених прав (включаючи право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення), справедливості, добросовісності та розумності.

Висновки. Проведений аналіз теоретико-методологічних засад дослідження адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного клімату дає змогу сформулювати висновок про те, що для ефективного наукового пошуку необхідно використовувати комплексне поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, дотримуватися принципів об'єктивності та історизму, а також враховувати загальні та спеціальні принципи здійснення інвестиційної діяльності.

Основні теоретичні здобутки у сфері досліджень інвестиційної діяльності та інвестиційного клімату напрацьовані в роботах учених-економістів, проте, враховуючи посилення ролі публічної адміністрації в регулюванні економічних процесів, значну увагу питанням правового забезпечення інвестиційної діяльності приділяють і вчені-адміністративісти. Останні хвили світової економічної кризи, процеси правової глобалізації та євроінтеграції зумовлюють необхідність

спеціалізованих досліджень проблемних питань інвестиційної діяльності та адміністративно-правового забезпечення позитивного інвестиційного

клімату в Україні. Вищезазначеним обґрунтовується перспективність подальшого дослідження цієї тематики.

Список літератури:

1. Ганьба О.Б., Мірошніченко В.І. Особливості сучасної методології правових наукових досліджень. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. № 2 (13). 2016. С. 1–13.
2. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. № 4. 2015. С. 33–46.
3. Кушакова-Костицька Н.В. Методологічні проблеми сучасних правових досліджень: об'єктивна необхідність чи суб'єктивна формальність. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1–2. 2013. С. 23–31.
4. Лук'янова Г.Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 4. 2011. С. 33–43.
5. Пашинський В.Й. Методологічний інструментарій дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення оборони держави. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. № 3–4. 2017. С. 98–102.
6. Світлична Ю.О. Адміністративно-правові засади державного регулювання іноземного інвестування в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 39 с.
7. Федоров Г.О. Адміністративно-правові засади іноземного інвестування в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2 (85). С. 78–86.
8. Теленик С. Адміністративно-правові основи скринінгу інвестицій в об'єкти критичної інфраструктури. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 9. С. 135–141.
9. Князев В.С. Адміністративно-правові засади формування та реалізації інвестиційних відносин в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2011. 19 с.
10. Бліхар М.М. Адміністративно-правові форми та методи регулювання інвестиційної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 171–183.
11. Бліхар М.М. Правова природа інвестиційної діяльності: адміністративно-правове дослідження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. *Серія Право*. Випуск 31. Том 2. С. 105–109.
12. Бойчук Р.П. Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 2. С. 22–31.
13. Рибій О.В. Міжнародно-правове регулювання інвестиційної діяльності: теорія та практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право»; Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2008. 17 с.
14. Гончарук Ю. Міжнародно-правові джерела регулювання іноземних інвестицій / Міністерство юстиції України: офіційний вебпортал. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_23408.
15. Речка К.М. Концепції інвестицій в історії економічної думки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки)*. 2014. № 1 (25). С. 209–212.
16. Фурдичко Л.Є. Інститути спільного інвестування: міжнародний досвід, специфіка та розвиток в Україні. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 81–88.
17. Основи інвестиційного права України: навчальний посібник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, Т.О. Чернадчук; за заг. ред. В.Д. Чернадчука. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми : ВТД «Університетська книга»; Київ : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 384 с.
18. Гроші та кредит : підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко; за наук. ред. М.І. Савлука. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
19. Мойсеєнко І.П. Інвестування : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 490 с.
20. Петухова О.М. Інвестування : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 336 с.
21. Слободян О.А. Гармонізація законодавства у сфері спільного інвестування до законодавства Європейського Союзу. Цивільне законодавство України в контексті розвитку Європейського приватного права : монографія / Р.О. Стефанчук, Ю.В. Білоусов, Н.Л. Бондаренко-Зелінська та ін.; за заг. ред. Ю.В. Білоусова. Київ : Ред. журн. «Право України», 2013. С. 155–169.
22. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки. Юридична енциклопедія: в 6 т. / голова редкол. Ю.С. Шемшученко. Київ : Вид-во Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 1998–2004. Т. 3: К–М. 2001. 789 с.

23. Голосніченко Д.І. Теорія Повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування : монографія. Київ : Г.А.М., 2009. 356 с.

24. Економічна статистика. Економічна діяльність. Капітальні інвестиції. Публікація документів Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ioz.htm.

Razina T.I. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE STUDY OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF A POSITIVE INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE

In the scientific publication the theoretical and methodological principles of the study of the administrative and legal support of a positive investment climate in Ukraine are investigated. Attention is drawn to the need to use three groups of methods of scientific search: philosophical, general scientific and specially legal methods of research. The achievements of scientists in the field of economy, investment activity, administrative law are investigated, which will be the basis for the study of various aspects of administrative and legal support of a positive investment climate in Ukraine.

It is noted that in order to correctly identify the directions and ways of improving the administrative and legal means of ensuring a positive investment climate, it is necessary to apply the laws of dialectics: unity and struggle of opposites, the transition of quantitative changes into qualitative ones, as well as the adoption of "objection to objection". It is important to take into account the principles of objectivity and historicism, which determine the need to borrow a positive historical experience of administrative regulation of investment activities, taking into account those historical circumstances that led to the adoption of certain legal acts.

The conclusion is formulated, that the basic theoretical achievements in the field of investment activity and investment climate research have been elaborated in the works of economists, however given the strengthening of the role of the state in regulating economic processes, considerable attention is paid to the issues of legal support of investment activities. Recent waves of the global economic crisis, the processes of legal globalization necessitate specialized studies of problematic issues of investment activity and administrative and legal support of a positive investment climate.

Key words: *theoretical principles, methodology, research methods, principles, investments, investment activity, public relations, administrative and legal regulation, investment climate.*